

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ІМЕНІ В. М. КОРЕЦЬКОГО НАН УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНО-НАУКОВА УСТАНОВА
“ІНСТИТУТ ІНФОРМАЦІЇ, БЕЗПЕКИ І ПРАВА НАПРН УКРАЇНИ”
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ “ФЕМІДА”
ЦЕНТР ПРАВОВОЇ ОСВІТИ І НАУКИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ЦЕНТР ПРАВ І БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ
В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ
ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ЦЕНТР З ПРАВ ЛЮДИНИ

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

СІМНАДЦЯТІ ЮРИДИЧНІ ЧИТАННЯ **Правничо-політичні цінності як фактор** **демократичного розвитку України**

Матеріали міжнародної наукової онлайн-конференції

24-25 листопада 2022 р.

КИЇВ

Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова

2023

Редакційна колегія:

- Андрущенко В. П.** ректор НПУ імені М. П. Драгоманова, академік НАПН України, член-кореспондент НАН України, доктор філософських наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України (*співголова Редакційної колегії*);
- Шемшученко Ю. С.** радник при дирекції Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, академік НАН України, академік НАПрН України заслужений діяч науки і техніки України, професор (*заступник голови Редакційної колегії*);
- Андрусишин Б. І.** завідувач кафедри теорії та історії держави і права, керівник Навчально-наукового центру прав і безпеки людини в інформаційному суспільстві, академік Української академії історичних наук, академік АН ВШ України, академік Української академії політичних наук, доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України (*заступник голови Редакційної колегії*);
- Скрипнюк О. В.** директор Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заслужений юрист України (*заступник голови Редакційної колегії*);
- Пилипчук В. Г.** директор Державно-наукової установи “Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (*заступник голови Редакційної колегії*);
- Бучма О. В.** вчений секретар щорічної міжнародної наукової конференції “Юридичні читання”, член правління ГО “Феміда”, старший науковий співробітник Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, кандидат філософських наук, доцент (*вчений секретар*);
- Пархоменко Н. М.** завідувач відділу теорії держави і права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України;
- Бабкіна О. В.** завідувач кафедри політичних наук НПУ імені М. П. Драгоманова, доктор політичних наук, професор, заслужений працівник освіти України;
- Вернидуб Р. М.** проректор з навчально-методичної роботи НПУ імені М. П. Драгоманова, доктор філософських наук, професор, заслужений працівник освіти України;
- Карнаух А. А.** заступник декана з наукової та виховної роботи соціально-правового факультету НПУ імені М. П. Драгоманова, кандидат політичних наук, доцент;
- Лавриненко В. Г.** проректор з міжнародних зв’язків НПУ імені М. П. Драгоманова, кандидат історичних наук, професор;
- Встрів І. Г.,** проректор з навчально-методичної роботи гуманітарних факультетів НПУ імені М. П. Драгоманова, кандидат історичних наук, професор, заслужений працівник освіти України;
- Гамула І. А.,** проректор з перспективного розвитку та інфраструктури університету, кандидат педагогічних наук, доцент;
- Корець М. С.,** проректор із науково-педагогічної та адміністративно-господарчої роботи НПУ імені М. П. Драгоманова, професор кафедри загально-технічних дисциплін, доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України;
- Торбін Г. М.,** проректор з наукової роботи НПУ імені М. П. Драгоманова, професор кафедри математичного аналізу та диференціальних рівнянь, доктор фізико-математичних наук, професор;
- Оніщенко Н. М.,** заступник директора з наукової роботи Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;
- Євтух В. Б.,** декан соціально-правового факультету НПУ імені М. П. Драгоманова, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, заслужений діяч науки і техніки України;
- Огірко Р. С.,** професор кафедри теорії та історії держави і права НПУ імені М. П. Драгоманова, кандидат юридичних наук, доцент;
- Стеценко В. Ю.** завідувач кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін НПУ імені М. П. Драгоманова, доктор юридичних наук, професор;
- Токарчук О. В.** доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри теорії та історії держави і права НПУ імені М. П. Драгоманова, керівник інформаційно-просвітницького центру з прав людини;
- Шитий С. І.,** модератор сайту соціально-правового факультету НПУ імені М. П. Драгоманова, кандидат юридичних наук, доцент.

Ч 75 СІМНАДЦЯТИ ЮРИДИЧНІ ЧИТАННЯ. Правничо-політичні цінності як фактор демократичного розвитку України : матеріали міжнародної наукової онлайн-конференції, 24-25 листопада 2022 року / ред. кол. : В. П. Андрущенко, Б. І. Андрусишин, Ю. С. Шемшученко та ін. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2023. – 142 с.

У збірнику вміщені матеріали, в яких розглядаються актуальні проблеми наукових досліджень викладачів, докторантів, аспірантів, студентів закладів освіти та наукових установ України та зарубіжжя, які працюють у галузі юридичних, політичних наук тощо.

*О. В. Макарова,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри теорії та історії держави і права
НПУ імені М. П. Драгоманова
(м. Київ);*

*А. В. Гоцуляк,
студентка 3 курсу,
спеціальність “Право”
НПУ імені М. П. Драгоманова
(м. Київ)*

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день демократія є найзатребуванішою формою політичного устрою суспільства, адже дозволяє людям не тільки обирати собі лідерів та керівників, а й є потужним інструментом контролю над владою. Однак такий політичний режим не завжди користувався популярністю в багатьох країнах світі, зокрема в Україні.

В історії нашої держави протягом останніх 100 років була конкуренція ідей щодо її політичного устрою. Гетьман Скоропадський схилився до монархічних поглядів, а Симон Петлюра – до лівих. А ось вже Михайло Драгоманов ревно виступав за ліберальні цінності, соціальну рівність, особисту свободу та громадянські права, чим заклав інтелектуальні підвалини української демократії.

Важливо зазначити, що важливу роль для розвитку демократії відіграли також галицькі ідеї, зокрема про те, що демократія означає “рівність різних частин суспільства, які працюють разом”. Це можна трактувати не тільки як толерантність, а ще й як справжню залученість різних частин суспільства, що є надзвичайно важливо для демократії на всіх етапах її розвитку.

Найбільш відомі представники руху за демократію і незалежність є дисиденти, які згуртувалися у 1960-х рр. після того як радянська влада випустила їх з ГУЛАГу. Дисиденти тримали за основу правозахисні ідеї та нормативні акти, які мали глибоке європейське коріння. В основу дисидентського руху було вкладено стійке переконання щодо конкурентної політики, що зробило з його учасників справжніх національними демократами, які були вкрай далекими до крайньоправових екстреміських ідей” [1].

Багато хто зауважить, що розвиток демократії та навіть саме її існування просто було неможливе в роки СРСР. Однак серед еліти істориків існує думка, що радянські інститути доклалися до пізнішого демократичного

устрою України. Переконливим аргументом тут виступає влада в УРСР, якій було притаманно розподіл повноважень між партійним та державним апаратом, сильні місцеві еліти та слабе лідерство [2].

Як наслідок, після цієї системи, нова Верховна Рада в незалежній Україні була фрагментована, але інституційно сильною, а президентська посада була послаблена, при цьому уряд мав більші повноваження, ніж президент. У спадщину від СРСР залишилися і потужні регіональні еліти [2].

З часів прийняття історичного акту, що проголосив Українську державу незалежною, минуло вже понад 30 років, а той швидкий стрибок у бік демократії, радикальний відхід від державного устрою радянського типу, способів здійснення влади і загальноприйнятої системи колективістських цінностей, перетворився на процес демократичного транзиту з вітчизняною специфікою [5].

Для того, аби створити демократичне суспільство потрібно пройти багато етапів. Одним із них є юридичне затвердження такого політичного режиму. Тому точки зору нормативно-правового регулювання, способи здійснення та механізми демократії в Україні формально є представленими у чинному законодавстві. Конституція України передбачає участь громадян у всеукраїнському та місцевому референдумах, а також право громадян направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування. Трактують ст. 5 Конституції передбачає реалізацію народом України законодавчої ініціативи, проте зміст даного положення або жодного іншого в Основному Законі прямо не врегульовує такого права. Таким чином, в чинній редакції Конституції України відсутні засади реалізації такої впливової форми громадян як народна законодавча ініціатива [4].

На противагу вищезазначеному слід наголосити на тому, що нормативна база в площині закріплення засад участі громадян у прийнятті рішень постійно збільшується та оновлюється. Серед документів, що регулюють дані відносини, можна назвати Закон України “Про громадські об’єднання” (2013 р., останні зміни – 2022 р.), Закон України “Про звернення громадян” (1996 р., останні зміни – 2020 р.), “Про місцеве самоврядування в Україні” (1997 р., останні зміни – 2022 р.), Указ Президента України “Про забезпечення умов для більш широкої участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики” (2004 р.), Постанова КМУ № 996 “Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики” (2010 р.) та інші документи.

Безумовно, прийняття потужної нормативно-правової бази є одним із найважливіших і першочергових кроків задля побудови демократичної держави. Тому є дуже важливим розуміння основних світових тенденцій і

визначення стратегічних напрямів організації діяльності країни. Це дозволить удосконалювати законодавство, розвивати низку важливих чинників, що сприятиме переходу на нові етапи України.

Модернізація, що супроводжуватиметься кращою практикою потужних держав світу, може надати нового стимулу для країни, її політичної системи і суспільного духу. Нові вимоги, у разі їх дотримання, можуть стати ефективними інструментами вирішення багатовікових проблем України, закріпити стратегічні позиції України у світі та створити ефективну систему державного управління.

Сучасні виклики для України як суверенної та незалежної, демократичної, соціальної, правової держави ведуть її шляхом прямої демократії. Звичайно, це не процес “одного дня”, будь-які процеси демократизації базуються на історичному досвіді тих народів, що пройшли цим тернистим шляхом до власної політичної свободи. Специфіка України, що, як і кожна країна, має свої особливі умови, політичні, соціальні та культурні традиції, полягає також у постійних світових змінах і корективах, за якими вона повинна встигати [5].

Отже, демократію в Україні почали закладати ще кілька століть тому і саме через самоусвідомлення українців як вільного народу дозволило створити підґрунтя для того, щоб сьогодні Україна була суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава.

Водночас потрібно визнати, що на сучасному етапі, поряд із беззаперечними демократичними надбаннями, Україну не можна вважати державою з ефективною, якісною демократією, адже громадяни як основний носій влади самі себе такими не відчувають, а отже – не ідентифікують, що є серйозною перешкодою до подальшої демократичної модернізації вітчизняної політичної системи. Тому потрібно зміцнити механізми реалізації безпосередньої участі громадян у суспільно-політичних процесах держави, а також вдосконалити конституційні засади практичного втілення безпосередньої участі громадян в управлінні державою.

Література:

1. Зайцев Ю. Дисиденти: опозиційний рух 60-80-х рр. Сторінки історії України ХХ століття. Київ, 1992. 403 с.
2. Полохало В. Політологія посткомунізму: Політичний аналіз посткомуністичних суспільств. Київ: Політична думка, 1995. 368 с.
3. Борніков В. Особливості участі громадян в концептуальних моделях демократії: Політичний менеджмент. Київ : Бібліорг, 2007. 13 с.
4. Панцир С. Взаємодія влади і громадськості через механізм громадських рад: стан і перспективи: Збірник матеріалів з питань діяльності дорадчо-консультативних органів в Україні. Київ : Фонд “Європа ХХІ”, 2008. 92 с.
5. Латигіна Н. Українська демократія сьогодні: спроби і помилки. Київ, 2008. 10 с.